

Антонина В. Костић*¹

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Катедра за неохеленске студије

ЕЛЕМЕНТИ РЕТОРИКЕ У ФУНКЦИЈИ РАЗВИЈАЊА УСМЕНЕ ПРОДУКЦИЈЕ НА СТРАНОМ ЈЕЗИКУ – ПРИМЕР МОДЕРНОГ ГРЧКОГ

Један од главних циљева наставе страних језика јесте ефикасна комуникација, односно оспособљавање ученика да изрази своје ставове и да уђе у интеракцију са другим говорницима. Постоје многи фактори који утичу на процес стицања говорне компетенције, као и разноврсне стратегије које се могу применити у мотивисању ученика да усвоји знање и усмено се изрази. У овом процесу подршку могу да пруже и беседничке технике, уз помоћ којих ученик или студент може да се на адекватан начин припреми за усмену продукцију на страном језику. Циљ овог рада је да пружи преглед елемената реторике и беседничких техника које могу да се примене приликом развијања усмене продукције на модерном грчком као страном језику. У раду се преваходно пореде ставови које је изнела Дурбаба (2011) о успешном генерисању усмених исказа на страном језику и онога што Нушић (2009) и Аврамовић (2008) наводе као значајно за беседништво. У наставку се представљају беседничке технике у функцији развијања правилне артикулације и акцентуације на А1/А2 нивоу ЗЕОЈ-а а у функцији припреме за аргументовано излагање на Б1/Б2 нивоу ЗЕОЈ-а на модерном грчком језику, са посебним освртом на универзитетску наставу на Катедри за неохеленске студије Филолошког факултета БУ. Додатно, истиче се утицај афективних фактора, као што су трема и мотивација на усмено изражавање, као и значај беседничких техника за излагање наставника страног језика и мотивисање аудиторијума (студената).

Кључне речи: елементи реторике, беседничке технике, усмена продукција, модерни грчки као страни језик

1. Увод

Од почетка увођења комуникативног метода, чији је фокус био стицање комуникативне компетенције, неретко се учење страног језика сводило на говорење (DURBABA 2011: 202). Како наводи Дурбаба (2011), ово јесте оправдано, будући да је директна комуникација „примарни и најчешћи облик интеракције међу људима“ и за њу нису потребни други друштвени предуслови. Тако истичу и Стојичић и Милановић (2014: 660), да већина оних који уче страни језик жели да буде у могућности да на њему комуницира, па се на часовима страног језика често фокус ставља на говорну интеракцију и продукцију.

На развијање говорне продукције на страном језику могу утицати разноврсни чиниоци, као што су општа знања и афективни фактори, налик на

* antonina.irini@gmail.com; antonina.kostic@fil.bg.ac.rs

трему. Из тог разлога су веома важне припрема и вежба, посебно у контексту учења језика на универзитетском нивоу, где се на основу своје говорне продукције студенти оцењују. У томе студентима могу бити веома корисни реторички елементи и беседничке технике, које могу да им пруже подршку у усвајању фонолошких особина једног језика, као и у презентацији научног. Додатно, беседничке технике не мора да користи само ученик или студент, већ могу бити драгоцене и за наставника, који, користећи ова правила и вештине, може у својим излагањима преузети улогу беседника и мотиватора и позитивно утицати на процес усвајања језика код ученика.

2. Паралеле између беседништва и говорне продукције на страном језику

Два основна вида усменог изражавања јесу монолошки и дијалошки говор. Монолошки говор обично за свој циљ има излагање на неку тему и презентацију информација ужој или широј публици. Овај говор омогућава припрему па самим тим и боље структурисање исказа, односно већу кохерентност и кохезију у односу на дијалошки говор (DURBABA 2011: 203). Управо између монолошког говора и беседништва можемо приметити бројне сличности. Наиме, будући да је циљ и беседника и говорника страног језика да ефикасно пренесе поруку слушаоцу, учили смо одређене паралеле између онога што аутори сматрају кључним за беседништво² и за усмено изражавање на страном језику³.

Нушић беседничке услове дели на спољне и унутрашње, односно на оне које је природа доделила и на оне који се стичу образовањем, дисциплиновањем и вежбом. У спољашње услове спадају 1) спољашњост говорника, 2) гласни орган и 3) неми органи, а у унутрашње 1) етичка вредност, 2) моћ концентрације, 3) убеђење, 4) знање и 5) моћ владања собом (NUŠIĆ 2009: 89). Дакле, Нушић истиче да је један од спољних услова гласни орган, будући да „мисли и осећања беседникова представљају унутрашњи, лични доживљај све дотле док се, пренети преко гласних органа пуним својим животом и у свима преливима, не изразе“ (NUŠIĆ 2009: 91). Тако и у случају развијања комуникативне компетенције на страном језику, артикулационе способности представљају важан фактор. Под њима се подразумева „увежбаност говорног апарата за продукцију гласова и прозодијских образаца другачијих од оних у матерњем језику“ (DURBABA 2011: 203).

Тако ученици страног језика усвајају фонолошке и артикулационе карактеристике кроз препознавање разлике између одређеног гласа из J2⁴ и њему блиског гласа из J1⁵ (FLEDŽ 2003: 324). У беседништву једино правилно изговорен глас обезбеђује правилно изговорену реч, испуњавајући на овај начин прво и основно правило дикције (NUŠIĆ 2009: 94), док је у учењу страног језика правилан

2 Овде смо се одлучили смо се за термин „беседништво“ а не „реторика“, будући да, како наводи Аврамовић (2008: 22), реторика представља скуп правила о лепом говору, а беседништво (или говорништво) праксу кроз коју се правила реторике примењују, што сматрамо да је приближније ономе о чему аутори говоре када се баве темом усмене продукције на страном језику.

3 Као карактеристичне поредимо ставове које је изнела Дурбаба (2011) о успешном генерисању усмених исказа на страном језику и онога што Нушић (2009) и Аврамовић (2008) наводе као значајно за беседништво.

4 Други или страни језик.

5 Изворни језик.

изговор сваког гласа од изузетне важности за избегавање фонолошких грешака, које значајно утичу на разумевање онога што је изречено (ANASTASIJADI-SIMEONIDI, MIĆJAKI i dr. 2008: 164).

За познавање језика потребно је познавање његових најмањих јединица – гласова (STEVANOVIĆ 1975: 67), док је осим тога значајно обухватити и ортоепију⁶, акцентуацију и интонацију (JOKANOVIĆ-MIHAJLOV 2017: 208–209). Ортоепска правила се заснивају на систему фонема и изговору који је нормиран и прихваћен као заједнички за једну језичку заједницу (SUBOTIĆ, SREDOJEVIĆ i dr., 2012: 15). Појам ортоепије у оквиру беседништва Нушић помиње у склопу дикције. Дикцију дефинише као правилан и леп изражај речи и реченица, како би њима била складно пренесена мисао (NUŠIĆ 2009: 103). У овом процесу истиче се и добар реченични склоп, односно синтакса, која је подједнако важна и у беседништву и у усменом изражавању на страном језику.

Као значајни за говор на страном језику наводе се и когнитивни фактори, односно поседовање како језичког, тако и општег и интеркултурног знања (DURBABA 2011: 203). Ово се у беседништву може препознати у унутрашњим условима, које беседник стиче између осталог и образовањем, па је важно истаћи значај уверености у оно што се говори и поседовања адекватног знања. Аврамовић (2008: 184) објашњава да се под знањем не подразумева само општа култура и образованост, већ и познавање проблема и материје о којој се говори (AVRAMOVIĆ 2008: 185). Дакле, кључ за адекватан степен уверености јесте припрема говора.

Још један фактор који Дурбаба (2011: 203) наводи као значајан јесте меморијски капацитет говорника страног језика. Тако и Аврамовић (2008: 194) истиче да је меморија једна од врло важних особина у беседништву. Наиме, приликом припреме или излагања, посебно када је реч о импровизацији, нека претходно упамћена мисао се може појавити и обогатити говор⁷. Ово је посебно занимљиво посматрати у светлу усмених испита на страном језику у универзитетском контексту, где студенти припремају своје одговоре на разне теме, али су њихова излагања у великој мери импровизација⁸.

Додатно, важан фактор приликом говора на страном језику представља и афективно стање, које подразумева стрес и страх од говора. И у беседништву један од првих проблема са којима се сусрећу почетници јесте недостатак самопоуздања, трема или страх. Аврамовић наводи да до овога може доћи чак и ако беседник добро познаје тему. У беседништву се истиче и важност самопоуздања (AVRAMOVIĆ 2008: 185-186), будући да публика препознаје самоувереног беседника, који верује и у себе и у оно што говори.

6 Ортоепија се дефинише као „нормативна реализација сегментних јединица (фонема) и супрасегментних јединица (акцената и интонације)“ (JOKANOVIĆ-MIHAJLOV 2017: 208–209).

7 Када је реч о припреми беседе, Аврамовић (2008: 219) истиче да она зависи од врсте говора, индивидуалних карактеристика, прилике и аудиторијума. Такође, наводи да припрема може да се састоји из различитих поступака, као што су избор теме и анализа околности, док се подразумева и континуирано проширивање општег образовања (Аврамовић, 2008: 221).

8 Иако су студентима доступна могућа питања, што им даје прилику да припреме одговоре, приликом полагања усменог испита се њихово излагање заснива на импровизацији. У току испита се од њих тражи да промисле, аргуменују и пруже одговоре и на разна потпитања, па стога није могуће да се држе искључиво припремљеног одговора и концепта.

Осим тога, приликом говора на страном језику значајна је и емотивна толеранција и интеракција са партнером или слушаоцем (DURBABA 2011: 203), док се у беседништву контакт са публиком или слушаоцем огледа у сугестивности (AVRAMOVIĆ 2008: 186). Веома значајни за усмено изражавање јесу и невербални елементи. Наиме, говорник своје мисли може да изрази и гестовима и изразом лица, тзв. немим органима. Тако и Шафрањ (ŠAFRANJ 2008: 92 и STOJČIĆ, MILANOVIĆ 2014: 661) наводи, у контексту учења страног језика, да комуникација зависи од правилности, садржине и форме говора, као и од правилности невербалног понашања.

3. Беседничке технике у рукама студената модерног грчког језика

3.1. Беседничке технике у усменој продукцији на А1/А2 нивоу модерног грчког језика

На Катедри за неохеленске студије Филолошког факултета Универзитета у Београду већина студената своје студије почиње без поседовања икаквог знања модерног грчког језика. Стога се са језиком упознају постепено и у првој години студија достижу ниво А1/А2 (ЗЕО)⁹. На А1 нивоу модерног грчког језика од кандидата се захтева да препознаје и употребљава гласове и графеме модерног грчког језика, да зна правилну акцентуацију и фонолошке алтернације, у циљу правилног изговарања како познатих, тако и непознатих речи¹⁰.

Узевши у обзир да су питања на која су студенти на овом нивоу позвани да одговоре приликом усменог испита једноставна и не захтевају комплексну аргументацију или детаљно познавање одређене теме¹¹, значај приликом оцењивања имају, поред граматичке исправности, изговор и степен постигнуте фонолошке компетенције. Сходно томе, сматрамо да би на овом нивоу језичке комуникативне компетенције од помоћи у развијању усмене продукције на модерном грчком језику биле беседничке технике које се тичу артикулације, односно образовања гласова, технике изговарања гласова и дикције.

У учењу модерног грчког језика од изузетне важности је оно што се у беседништву наводи као *техника изговарања гласова* (NUŠIĆ 2009: 94). Како наводи Нушић (2009: 94), појединци често, и поред здравих органа, нејасно изговарају гласове због тога што не обраћају пажњу на технику изговарања. Тако и Аврамовић (2008: 280) истиче да је данас акутни проблем неправилно и нејасно изговарање вокала, које није последица дефекта, већ немара. У овом процесу треба водити рачуна о положају усана приликом изговарања, а вежбе које се спроводе на беседничком курсу могу да буду изузетно корисне и за ученике страног језика.

Осим тога, потешкоће у изговарању могу потицати и из самог језика. У учењу модерног грчког језика истичемо правилан изговор сугласника, који су изузетно захтевни за усвајање, будући да србофони говорници нису приликом усвајања

9 Заједнички европски оквир за живе језике.

10 Више о томе погледати у званичном правилнику о стицању сертификата о знању модерног грчког језика (Πιστοποίηση Ελληνομάθειας) на А1 нивоу, као и у Стојичић, Костић (STOJČIĆ, KOSTIĆ 2021).

11 У првом делу усменог испита се од студената тражи да се представе и наведу неке основне информације о себи, док се у другом делу постављају два питања на свакодневне теме, као што су породица, забава, куповина или опис неке земље и града.

J1 оформили неке од фонолошких категорија које постоје у овом J2. Дакле, осим онога што се наводи као значајно за изговор приликом беседе на изворном, српском језику (где је фокус у великој мери на вокалима), у случају говора на страном језику је од изузетне важности да се пажња усмери и на друге захтевне, до тада непознате елементе (налик на интердентале или гутурале у модерном грчком језику).

Колико ће студент бити успешан у томе зависи и од његовог талента и слуха, али и од труда који је уложио у развој фонолошке компетенције на првим нивоима усвајања језика. Како тврди Аврамовић (2008: 281), проблеме са артикулацијом је најлакше отклонити и за то је довољна вежба. Овај став у одређеној мери може потврдити и истраживање које су спровели Костић и Стојичић (2021), у коме се испоставило да је више од педесет посто испитаника (студената неохеленистике) навело да се сусрело са потешкоћама приликом усвајања фонетских и фонолошких начела модерног грчког језика. Међутим, када је реч о усвајању изговора гласова, само мало више од двадесет посто испитаника наводи да је имало потешкоће. Дакле, испитани студенти су били става да се изговор може развити вежбом и за њих он не представља најзахтевнији сегмент усвајања модерног грчког језика¹².

Неке од вежби које се предлажу за отклањање проблема у артикулацији код беседника, а које сматрамо да би могле да буду корисне и за студенте модерног грчког као страног језика јесу следеће: брзалице, вежбе правилне артикулације, вежбе звучности и јачине гласа и вежбе дикције (JELAČIĆ SRBULJ 2007: 310–315), док пажњу треба обратити и на правилну акцентуацију. Оно што би такође могло да буде од користи у овом процесу јесте имитација изговора наставника, поређење са гласовима из изворног (српског) или других језика које студент познаје, као и илустрације говорног апарата са визуелним представљањем тачног места артикулације гласова, посебно захтевних сугласника (налик на интердентале и гутурале).

Основно правило дикције јесте да се у свакој речи сваки глас јасно чује и неправилна акцентуација и дикција могу да скрену пажњу слушаоца са садржине¹³, док у случају студената модерног грчког језика грешке овог типа могу да утичу и на утисак који остављају на усменом испиту, па самим тим и на њихову оцену. Стога, сматрамо да је важно да се отклоне у највећој могућој мери на почетним нивоима језичке комуникативне компетенције, пре него што се пред студенте поставе нови изазови и комплексније теме.

3.2. Беседничке технике у усменој продукцији на Б1/Б2 нивоу модерног грчког језика

Од друге године студија, а посебно на трећој и четвртој, студенти се сусрећу са комплекснијим областима приликом усменог испита, и од њих се тражи да

12 Ипак, у истраживању се показало да студенти неохеленистике сматрају да је за постизање високе комуникативне компетенције на страном језику неопходно познавање фонетско-фонолошких начела. Додатно, навели су да су у великој мери задовољни својим изговором, док сматрају да постоји простор за напредак на вишим годинама студија (KOSTIĆ, STOJIČIĆ 2021).

13 О томе детаљније говоре и Нушић (2009: 94) и Аврамовић (2008: 283), као и Квинтилијан (KVINTILIJAN 1968: 147 и EGGLEZU 2018: 6), који наводи да је неопходно увежбати правилно дисање, прављење пауза, брзину и интонацију, у складу са одређеним текстом.

изразе своје мишљење о разноврсним темама¹⁴. Дакле, фокус више није искључиво на фонолошкој компетенцији или синтаксичкој тачности исказа, већ и на начину на који студент изражава и аргументује свој став. Студенти у току целе академске године располажу списком могућих тема на које могу да буду позвани да излажу на усменом испиту. Тако су у могућности да своје одговоре припреме, као што беседник унапред припрема своју беседу. Ипак, памћење унапред састављеног говора не препоручује се у беседништву, па ни у усменој продукцији на страном језику, будући да на овај начин беседник „робује сопственом тексту“ и у току његовог излагања може наступити *lapsus mentis* или феномен *tabula rasa*, када беседник заборавља оно што је наумио да изложи (AVRAMOVIĆ 2008: 195).

Дакле, на вишим нивоима језичке комуникативне компетенције од изузетне важности јесте оно што се у беседништву наводи као „унутрашњи услови“, које беседник, односно студент, стиче између осталог и образовањем (AVRAMOVIĆ 2008: 184). Значајно је да студенти располажу општим знањем и да имају оформљено мишљење о теми о којој говоре. Наиме, како би ученик или студент развио комуникативну компетенцију на страном језику потребно је да усвоји и интерлингвистичке феномене који су специфични за друштво које се служи овим језиком (ŠAFRANJ 2008: 92 и STOJIČIĆ, MILANOVIĆ 2014: 661), па се тако и у случају модерног грчког језика од студената неретко тражи да коментаришу одређене културне или друштвене феномене или врше поређење између појединих друштвених појава у Грчкој и Србији. Такође, не треба превидети значај меморијског капацитета, будући да се од студената захтева да располажу мноштвом података који су обрађени на предавањима и вежбама.

Један од циљева наставе која је оријентисана на овладавање продуктивним вештинама јесте да омогући да ученик разуме саговорника, реагује адекватно и учествује у индиректној комуникацији, као и да изрази свој став о одређеној теми (ŠUMAN 1989 и RADANOVIĆ 2011: 313). Овде препознајемо оно што се у беседништву наводи као „увереност и знање“ (AVRAMOVIĆ 2008: 184), па се истиче значај истраживања предмета, резимирања сазнања, провере фактографије и одабирања главних аргумената који ће се употребити у говору, односно излагању на усменом испиту.

У овом светлу занимљиво је да посматрамо и тзв. припрему беседе. Као што смо већ навели, припрема може бити различита и зависи од врсте говора, као и од индивидуалних карактеристика говорника (AVRAMOVIĆ 2008: 219). Као и у случају беседника, тако и у случају студената, постоје они који се усуђују да говоре без икакве припреме, нешто што није препоручљиво ни у беседништву, а ни на усменом испиту, будући да може утицати на целокупни перформанс. Импровизовани говор може бити користан када се ради о спонтаним комуникационим ситуацијама, али када је случај о универзитетском контексту, у коме постоји могућност припреме

14 Неке од тема на које се говори приликом усмене продукције су, на другој години студија: живот у граду, потрошачко друштво, бирократија, Олимпијске игре, здрав живот, информисаност и медији, незапосленост, традиција; на трећој години студија: институције брака и породице, феминизам, једнакост на раду, проблеми у образовном систему, заштита животне средине, избеглиштво; на четвртој години студија: улога медија, политичка коректност и значај језика, друштвени проблеми, однос човека и уметности, алтернативни облици туризма итд.

излагања на одређене теме, мишљења смо да не треба одабрати пуку импровизацију.

Сматрамо да би одређени сегменти припреме беседе били корисни и приликом припреме студената за усмени испит на страном језику. Један од њих је критичко размишљање о предмету, које Аврамовић (2008: 221) наводи као први корак у припреми. Тако поједини аутори наводе да се на овај начин, употребом беседничких техника, код ученика може развити и способност критичког мишљења (PATERSON, ZAREFSKI 1983: 313 и EGGLEZU 2018: 8). Припрема говора данас изгледа другачије у односу на античке беседнике, али су основни принципи остали исти, посебно по питању поузданости извора, објективности, разноврсности и критичког посматрања (AVRAMOVIĆ 2008: 227). Ипак, сматрамо да приликом излагања на усменом испиту из модерног грчког језика најзначајнија није објективност студента, већ је фокус ипак на истраживању задате теме, на познавању онога што је у току предавања о њој речено и на аргументовању сопственог става, у чему могу помоћи и беседнички алати.

Други сегмент припреме беседе који се истиче јесте припрема концепта, који се наводи као једна од гаранција да ће говор бити успешан. Такође, аутори истичу значај поделе, односно организовања говора, и то на увод (*proemium*), разраду (*narratio*) и закључак (*conclusio*) (AVRAMOVIĆ 2008: 229), што се може применити и на усмено излагање на испиту из модерног грчког језика. Додатно, на вишим годинама студија, студенти имају на располагању време за писање кратког концепта, па могу да се присете осмишљене структуре излагања. Сматрамо да и ово може да буде од значаја за њихов успех приликом усмене продукције.

Стога, приликом припреме за усмену продукцију на страном језику могу се препознати сви сегменти успешног беседништва. Реч је о пет основних делова: *inventio* (проналажење), *dispositio* (организација), *elocutio* (стил), *memoria* (памћење) и *actio* (изведба) (ENOS 2013: 1). Такође, Еглезу (2018: 3) истиче да ако пратимо ову Цицеронову (CICERON 1929: 21) поделу, можемо да препознамо и на који начин сваки од наведених сегмената утиче на развијање језичке компетенције и на успешно преношење поруке. Како ауторка објашњава, *inventio* може да мотивише студенте да изразе иновативне идеје, користећи ново језичко знање, како у писаном тако и у усменом облику, *dispositio* се односи на организацију текста, а *elocutio* на одабир речи и обликовање поруке, што је у директној вези са његовим стилем. Подједнако важним за обликовање поруке сматрају се и граматичка тачност (*latinitas*) и познавање теме (*perspicuitas*). *Memoria* доприноси очувању оформљеног говора, а чин преношења говора читаоцима или слушаоцима јесте *actio* (EGGLEZU 2018: 3).

3.3. Беседничке технике и афективни фактори приликом усмене продукције на модерног грчком језику

Приликом говора на страном језику, као и приликом беседе, веома важан утицај имају афективни фактори, од којих се посебно истиче трема. Наиме, на првим часовима реторике и јавног наступа полазници често наводе да их трема паралише и код њих се јавља сумња да ли ће је икада савладати (AVRAMOVIĆ 2008: 198). У случају говора на страном језику овај фактор се посебно истиче у ситуацији када долази до оцењивања, будући да евалуација може повећати анксиозност ученика

или студента (JANG 1986: 443).

То се показало и у случају студије коју су Костић и Баћић (2019) спровеле на Катедри за неохеленске студије, у којој је примећена изражена анксиозност студената приликом усменог испита, без обзира на годину студија или претходно искуство (KOSTIĆ, BAĆIĆ 2019: 464). Оне наводе да су студенти четврте године показали највиши ниво анксиозности приликом усмене продукције на модерном грчком језику, што претпостављају да је узроковано захтевнијим градивом, које имплицира употребу сложенијих исказа (KOSTIĆ, BAĆIĆ 2019: 465).

Управо овде лежи значај поменутих беседничких техника и припреме беседе. Када се страх од јавног наступа, недовољног познавања теме и говора на страном језику споје, може доћи до блокаде и самим тим до смањења могућности успеха, како на испиту, тако и у реалним говорним ситуацијама. Стога су ове технике врло корисне и могу помоћи у отклањању бар дела анксиозности говорника страног језика¹⁵.

Веома значајан фактор приликом усмене продукције може бити и мотивација студената. Као што је и у беседништву значајно да беседник верује у оно што говори и да својом беседом жели да пренесе одређену поруку, тако је и у усменој продукцији на страном језику значајна мотивација за усмено изражавање, као и за само учење језика. Наиме, многа истраживања су показала да више врста мотивације утиче на усвајање језика, као што су интегративна¹⁶ и инструментална¹⁷. Ово се показало и у случају усвајања модерног грчког језика (STOJČIĆ, MUTAVDŽIĆ 2011; MILOJEVIĆ 2011; STOJČIĆ, GOGAS 2012, STOJČIĆ 2013; KOSTIĆ 2018) и сматрамо да би обе врсте мотивације могле да допринесу и развијању усмене продукције.

3.4. Беседничке технике у рукама наставника – утицај на усмену продукцију студената на модерном грчком језику

Узевши у обзир значај који мотивација има приликом усвајања страног језика, занимљиво је посматрати на који начин наставник може утицати на њено повећање. Сматрамо да наставник, користећи беседничке технике, може утицати на инструменталну мотивацију, односно жељу за учењем језика ради остварења практичних циљева, као што је добијање бољег посла, унапређење или полагање испита (KRUKS, ŠMIT 1991: 472). Наставник у овом случају може бити у улози беседника, који аудиторијуму, односно студентима, представља важност учења језика и циљеве које могу да остваре постизањем комуникативне компетенције.

Дакле, наставник би у своја предавања могао да укључи све три компоненте које прате реторику од њеног постанка – *logos*, *ethos* и *pathos*. Како Аврамовић (2008: 61) наводи, *logos* се односи на интелектуални елемент говора, *ethos* на вредности, а *pathos* на афективни¹⁸. Тако и Аристотел (1987) истиче да се уверавање других

15 Тако и Аврамовић наводи да трема може да буде решена кроз систематично увежбавање (Аврамовић, 2008: 198).

16 Под интегративном мотивацијом подразумева се жеља за учењем језика ради укључивања у одређену заједницу (GARDNER 1979: 472).

17 „сет мотива одређених жељом појединца за већим каријерним могућностима“ (KOSTIĆ 2018: 131).

18 *Logos* је у вези са логичким промишљањем, док је *ethos* у вези са моралним карактером, здравим

остварује обраћањем разуму и осећањима, сопственом личношћу и карактером. Логичка заснованост је веома важна и мора да представља основу сваке беседе, будући да се беседник обраћа пре свега разуму слушалаца (AVRAMOVIĆ 2008: 63). Наставник страног језика може да у своје излагање укључи *logos*, аргументовано износећи значај одређених лингвистичких области и објашњавајући њихову улогу у постизању комуникативне компетенције. Указујући на функцију одређених језичких сегмената, он користи рационалне елементе да свом аудиторијуму, односно студентима, предочи оно што је важно да усвоје и мотивише их за учење.

Као што се може претпоставити, разум и логичко аргументовање нису довољни да би се неко у нешто убедио. Значајну улогу могу играти и емоције, па се тако у случају учења модерног грчког језика студенти могу мотивисати љубављу према језику, култури и грчком народу. Реторички *pathos* подразумева да беседник говори из срца, са личним уверењем и односом према теми, па стога примери из личног искуства, како у вези са студијама, тако и општији, у вези са језиком и културом, могу бити кључни у говору наставника.

У истраживању које смо спровели 2018. године (KOSTIĆ 2018: 318), показало се да су студенти неохеленистике поседовали интринзичку мотивацију, као и да су им очекивања од студија испуњена, али и да исказују висок ниво инструменталне мотивације, будући да сматрају да ће им студије отворити врата ка каријерним могућностима у будућности. Ово нам указује на чињеницу да је подједнако важно да наставник у својим излагањима обрати пажњу и на *logos* и на *pathos*, оснажујући на овај начин и интринзичку и инструменталну мотивацију. Такође, наставник своје излагање може подржати коришћењем невербалних елемената, односно „немих органа“, којима утиче на чула других особа, и који су скоро подједнако важни као и говор.

Како у беседништву, тако и приликом преношења знања у језичкој учионици, значајно је познавати аудиторијум. Аврамовић (2008: 309) као један од главних проблема приликом анализе аудиторијума наводи то што слушаоци најчешће не представљају хомогену групу. То у нашем случају не би представљало проблем, будући да, упркос личним особеностима, сви студенти слушају беседника, односно наставника, са истим мотивом, подстакнути првенствено сопственим циљем полагања испита. Ипак, важно је да наставник, уколико је у могућности, у обзир узме и специфичности појединаца и групе и, употребљавајући елементе *pathos*-а успостави личну конекцију са аудиторијумом.

Наставник може користити разне беседничке технике како би своје излагање учинио што занимљивијим и уверљивијим. Од техника издвајамо увежбавање сугестивног и убедљивог начина саопштавања¹⁹, уз посебну пажњу на гласовне особине, гестове и цезуру. Такође, може да научи нешто више о вокалној експресији, како би побољшао свој гласовни израз – дикција се може усавршавати, а без добре дикције нема доброг говора. Дакле, наставник треба да обрати пажњу

разумом и добронамерношћу. *Pathos* се тиче емоционалног елемента, односно важне улоге емоција у доношењу одлука (ARISTOTEL 1926 и EGGLEZU 2018: 3).

19 Аврамовић (2008: 278) предлаже да се један исти исказ саопшти на више начина, уз различиту акцентуацију речи и реченица и различите акустичне ефекте, затим снимање говора и увежбавање пред огледалом.

на артикулацију, акценат и акустичке елементе (интензитет, интонацију, гласност, темпо говора, модулацију) (AVRAMOVIĆ 2008: 284), као и на језик тела.

За разлику од читалаца, слушаоци беседе обраћају пажњу не само на садржину, организацију говора и беседнички стил, већ и на аудитивне и визуелне елементе, налик на говорничке технике, начин презентације и излагање говора (AVRAMOVIĆ 2008: 275). Значајно је истаћи да у данашње време наставник у улози беседника на располагању има и разне додатне медије, путем којих може да подржи своје излагање и додатно мотивише свој аудиторијум, студенте. Неки од медија који су расположиви наставницима на Катедри за неохеленске студије јесу додатни приручници, аудио-визуелни материјали на разноврсним интернет страницама, *PowerPoint* презентације и најважнија платформа која се користи у настави – *Moodle*. Ова платформа омогућава укључивање разноврсног садржаја и подршку говору наставника у облику визуелних представа и аутентичних аудио и видео снимака²⁰.

4. Закључна запажања

На почетним нивоима усвајања језика беседничке технике и реторички елементи и вежбе могу значајно помоћи србофоним студентима, посебно када је реч о језику као што је модерни грчки, који поседује многе непознате фонолошке категорије и код којег грешком у изговору може доћи до потпуне промене значења исказа. На вишим нивоима компетенције, беседничке технике се препознају и у: 1) општем, континуираном образовању, 2) истраживању теме, 3) припреми концепта, 4) структурисању излагања, као и отклањању анксиозности, која је један од најзначајнијих афективних фактора приликом усмене продукције.

Такође, важно је у обзир узети и место наставника у процесу усвајања језика, будући да он може имати улогу беседника и мотиватора. То подразумева да сугестивно и јасно говори, указујући на важност усвајања градива и усмеравајући студенте да у што већој мери активно користе језик, што ће довести до вишег нивоа њихове језичке комуникативне компетенције. Додатно, значајно је то што наставник у данашње време има могућност да у својим излагањима употреби оно најбоље из дуге реторичке традиције, као и да искористи нове технолошке могућности и иновације. Дакле, реторички елементи и беседничке технике могу се применити у разним сегментима усмене продукције на страном језику и могу бити корисни за све укључене у процес учења – како за ученика, тако и за наставника.

Цитирана литература

ANASTASIJADI-SIMEONIDI, MICJAKI, VLECI 2008: ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ-ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ, Άννα, ΜΗΤΣΙΑΚΗ, Μαρία, ΒΛΕΤΣΗ, Ελένη. «Φωνητικά, φωνολογικά και μορφολογικά θέματα για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας», *Οδηγός επιμόρφωσης 'Διαπολιτισμική εκπαίδευση και αγωγή. Ένταξη παιδιών παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο σχολείο (Γυμνάσιο)*. Θεσσαλονίκη, 159–176, 2008. <<https://bit.ly/33K5wBr>>. 15. 12. 2021.

20 У складу са нашим досадашњим искуством можемо да потврдимо да аудио-визуелни елементи доприносе квалитету наставе. Такође, установили смо значај коришћења аутентичних материјала и примера из личног искуства, којима се утиче на повећање интринзичке мотивације студената.

- ARISTOTEL 1926: ARISTOTLE. *Aristotle in 23 Volumes* (Vol. 22) translated by J. H. Freese. Harvard University Press: Cambridge and London, 1926.
- ARISTOTEL 1987: ARISTOTEL. *Retorika 1,2,3*. Nezavisna izdanja: Beograd, 1987.
- AVRAMOVIĆ 2008: AVRAMOVIĆ, Sima. *Rhetorike techne – veština besedništva i javni nastup*. Beograd: Službeni glasnik, 2008 [orig.] АВРАМОВИЋ, Сима. *Rhetorike techne – veština besedništva i javni nastup*. Beograd: Službeni glasnik, 2008.
- CICERON 1929: CICERO. *De Inventione. De Optimo Genere Oratorum*. Topica, 1929.
- DURBABA 2011: DURBABA, Olivera. *Teorija i praksa učenja i nastave stranih jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike, 2011. [orig.] ДУРБАБА, Оливера. *Теорија и пракса учења и наставе страних језика*. Beograd: Завод за уџбенике, 2011.
- EGLEZU 2018: EGGLEZOU, Foteini. "Rhetorical 'paedeia' in modern educational settings: From theory to praxis... again", *Rhetoric and Communications E-journal*: "Dialogues without borders: strategies of interpersonal and inter-group communication", Faculty of Philosophy, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Sofia, Bulgaria, 1–14, 2018. <<https://bit.ly/3nI7Xvk>>. 23. 12. 2021.
- ENOS 2013: ENOS, Theresa. *Encyclopedia of rhetoric and composition: Communication from ancient times to the information age*. Routledge: London and New York, 2013.
- FLEDŽ 2003: FLEGE, Jim. "Assessing constraints on second-language segmental production and perception", *Phonetics and phonology in language comprehension and production: Differences and similarities*, 6, 319–355, 2003. <<https://bit.ly/3AeI7UU>>. 15. 12. 2021. DOI:10.1515/9783110895094.319.
- GARDNER 1979: GARDNER, Robert. „Social psychological aspect of second language acquisition“, In H.Giles & J.Clair (Eds.), *Language and Social Psychology*, Oxford: Blackwell, 193–220, 1979.
- JANG 1986: YOUNG, Dolly. "The relationship between anxiety and foreign language oral proficiency ratings", *Foreign Language Annals*, 19(5), 439–445, 1986.
- JELAČIĆ-SRBULJ 2007: JELAČIĆ-SRBULJ, Violeta. *Rhetorikè téchne: retorička veština kroz retorske vežbe. Retorika i Progymnasmata*. Novi Sad: Retorike tehne, 2007.
- JOKANOVIĆ-MIHAILOV 2017: JOKANOVIĆ-MIHAILOV, Jelica. „Fonetika, fonologija i prozodija srpskog jezika–aktuelno stanje i razvojne perspektive“, *Južnoslovenski filolog*, 73, 207–228, 2017. [orig.] ЈОКАНОВИЋ-МИХАЈЛОВ, Јелица. „Фонетика, фонологија и прозодија српског језика–актуелно стање и развојне перспективе“, *Јужнословенски филолог*, 73, 207–228, 2017. DOI: 10.2298/JFI1702009A.
- KOSTIĆ 2018: KOSTIĆ, Antonina. „Buni se kao Grk u apsu – studija o motivaciji, stereotipima i predrasudama pri učenju modernog grčkog jezika“, *Primenjena lingvistika*, 19, Beograd – Novi Sad, 129–140, 2018. [orig.] КОСТИЋ, Антонина. „Буни се као Грк у апсу – студија о мотивацији, стереотипима и предрасудама при учењу модерног грчког језика“, *Примењена лингвистика*, 19, Београд – Нови Сад, 129–140, 2018. <<https://bit.ly/3KsC83C>>. 10. 01. 2022. <https://doi.org/10.18485/primling.2018.19.11>
- KOSTIĆ, BAČIĆ 2019: KOSTIĆ, Antonina, BAČIĆ, Maja. „Jezička anksioznost: govorna produkcija u nastavi modernog grčkog kao stranog jezika“, *Jezici i kulture u vremenu i prostoru*, VIII/2, Filozofski fakultet, Novi Sad, 455–468, 2019. [orig.] КОСТИЋ, Антонина, БАЧИЋ, Маја. „Језичка анксиозност: говорна продукција у настави модерног грчког као страног језика“, *Језици и културе у времену и простору*, VIII/2, Филозофски факултет, Нови Сад, 455–468, 2019. <<https://bit.ly/3tLFCIr>>. 10. 01. 2022.
- KOSTIĆ, STOJIČIĆ 2021: KOSTIĆ, Antonina, STOJIČIĆ, Vojkan. „Stavovi studenata neohele- nistike o primeni IKT alata u razvijanju fonološke kompetencije“, *Uzdanica – časopis*

- za jezik, književnost i pedagoške nauke, XVIII/2, Jagodina: Fakultet pedagoških nauka (rad prihvaćen za štampu), 2021. [orig.] КОСТИЋ, Антонина, СТОЈИЧИЋ, Војкан. „Ставови студената неохеленистике о примени ИКТ алата у развијању фонолошке компетенције“, Узданица – часопис за језик, књижевност и педагошке науке, XVIII/2, Јагодина: Факултет педагошких наука (рад прихваћен за штампу), 2021.
- KRUKS, ŠMIT 1991: CROOKES, Graham, SCHMIDT Richard. „Reopening the research agenda“ *Language Learning*, 41(4), 469–512, 1991.
- KVINTILIJAN 1968: QUINTILIAN. *Institutio Oratoria*, Book I, VIII, 1968.
- MILOJEVIĆ 2011: MILOJEVIĆ, Ivana. Τα κίνητρα των φοιτητών της Φιλολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου για την εκμάθηση της Νέας Ελληνικής Γλώσσας ως γλώσσας επιλογής. Poster prezentacija na međunarodnom skupu 10o Διεθνές Συνέδριο Ελληνικής Γλωσσολογίας. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Κομοτηνή, 1–4 Σεπτεμβρίου 2011.
- NUŠIĆ 2009: NUŠIĆ, Branislav. *Retorika – nauka o besedništvu*. Beograd: Čigoja štampa, 2009 [orig.] НУШИЋ, Бранислав. *Реторика – наука о беседништву*. Београд: Чигоја штампа, 2009.
- PATERSON, ZAREFSKI 1983: PATTERSON, J. W., ZAREFSKY, David. *Contemporary Debate*. Houghton Mifflin, 1983.
- RADANOVIĆ 2011: RADANOVIĆ, Sanja. „Језичке вјештине у уџбеницима њемачког језика у новом миленијуму“, *Ставови промјена – промјене ставова*, Nikšić: Filozofski fakultet, 309–318, 2011. [orig.] РАДАНОВИЋ, Сања. „Језичке вјештине у уџбеницима њемачког језика у новом миленијуму“, *Ставови промјена – промјене ставова*, Никшић: Филозофски факултет, 309–318, 2011.
- STEVANOVIĆ 1975: STEVANOVIĆ, Mihailo. *Savremeni srpskohrvatski jezik: uvod, fonetika, morfologija*. Beograd: Naučna knjiga, 1975. [orig.] СТЕВАНОВИЋ, Михаило. *Савремени српскохрватски језик: увод, фонетика, морфологија*. Београд: Научна књига, 1975.
- STOJICIC 2013: STOJICIC, Vojkan. „Grčka (ni)je samo sunce i more“, *Jezici i kulture u vremenu i prostoru* II/1, Novi Sad: Filozofski fakultet, 453–460, 2013. [orig.] СТОЈИЧИЋ, Војкан. „Грчка (ни)је само сунце и море“ *Језици и културе у времену и простору* II/1, Нови Сад: Филозофски факултет, 453–460, 2013. <<https://bit.ly/3GFmHCK>>. 05. 01. 2022.
- STOJICIC, GOGAS 2012: STOJICIC, Vojkan, GOGAS, Themistocles. “From ‘public sphere’ to the ‘Crowd symbols’. How Serbian students of Greek Language perceive Greek culture”, *Approaches and Methods in Second and Foreign Language Teaching*, Sarajevo: IBU Publications, 2012, 545–552.
- STOJICIC, KOSTIC 2021: STOJICIC, Vojkan, KOSTIC, Antonina. „Uloga priručnika u razvijanju fonološke kompetencije kod srbofonih govornika modernog grčkog kao stranog jezika“, *Književnost i jezik*, 68 (2), Beograd: Društvo za srpski jezik i književnost, 331–342, 2021. [orig.] СТОЈИЧИЋ, Војкан, КОСТИЋ, Антонина. „Улога приручника у развијању фонолошке компетенције код србофоних говорника модерног грчког као страног језика“, *Књижевност и језик*, 68 (2), Београд: Друштво за српски језик и књижевност, 331–342, 2021. <https://doi.org/10.18485/kij.2021.68.2.6>
- STOJICIC, MILANOVIĆ 2014: STOJICIC, Vojkan, MILANOVIĆ, Aleksandra. „Produktivne jezičke aktivnosti u nastavi modernog grčkog jezika kao stranog“, *Jezici i kulture u vremenu i prostoru* III, Novi Sad: Filozofski fakultet, 659–669, 2014. [orig.] СТОЈИЧИЋ, Војкан, МИЛАНОВИЋ, Александра. „Продуктивне језичке активности у настави модерног грчког језика као страног“, *Језици и културе у времену и простору* III, Нови Сад: Филозофски факултет, 659–669, 2014. <<https://bit.ly/32dFW7s>>. 16. 12. 2021.

- STOJIČIĆ, MUTAVDŽIĆ 2011: STOJIČIĆ, Vojkan, MUTAVDŽIĆ, Predrag. „Motivacija grčkih studenata za učenje savremenog srpskog kao stranog jezika“, *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi II*, Beograd: Filološki fakultet BU, 2011, 267–280. [orig.] СТОЈИЧИЋ, Војкан, МУТАВЏИЋ, Предраг. „Мотивација грчких студената за учење савременог српског као страног језика“, *Српски као страни језик у теорији и пракси II*, Београд: Филолошки факултет БУ, 2011, 267–280. <<https://bit.ly/34ZpdFT>>. 22. 12. 2021.
- SUBOTIĆ, SREDOJEVIĆ, BJELAKOVIĆ 2012: SUBOTIĆ, Ljiljana, SREDOJEVIĆ, Dejan, BJE-LAKOVIĆ, Isidora. *Fonetika i fonologija: ortoepska i ortografska norma standardnog srpskog jezika*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2012.
- ŠAFRANJ 2008: ŠAFRANJ, Jelisaveta. „Usvajanje kulture u nastavi stranog jezika“, *Pedagoška stvarnost*, 54, 1–2, Novi Sad: UNS, 91–99, 2008.
- ŠUMAN 1989: SCHUMANN, Adelheid. “Übungen zum Hörverstehen”, *Einführung in die Didaktik des Unterrichts Deutsch als Fremdsprache mit Videobeispielen*, Band 1. Hohengehren: Schneider Verlag, S., 201–204, 1989.

Antonina Kostić

THE ROLE OF RHETORICAL ELEMENTS IN FOREIGN LANGUAGE ORAL PRODUCTION DEVELOPMENT – THE CASE OF MODERN GREEK LANGUAGE

One of the main goals of foreign language teaching is enabling effective communication through giving students tools to express their views and interact with other language speakers. There are many factors that affect the process of oral production development, as well as various strategies that can be applied in the process of motivating students to acquire knowledge and express themselves orally. Oratory techniques can be very useful in this process, because they can help the learner prepare for oral production in a foreign language. The aim of this paper is to provide an overview of rhetorical elements and oratory techniques that can be applied in the case of oral production in Modern Greek as a foreign language.

The paper primarily compares the views expressed by Durbaba (2011) on the successful foreign language oral production and what Nusic (2009) and Avramovic (2008) underline as important for oratory. In addition, we present the oratory techniques that can be used in learning correct articulation and accentuation at A1/A2 (CEFR) level, as well as in preparation for a well-argued oral presentation on B1/B2 (CEFR) level of Modern Greek, with emphasis on learning Modern Greek as a foreign language on university level, at the Department of Modern Greek Studies of the Faculty of Philology, University of Belgrade. In addition, we point out the influence of affective factors, such as anxiety and motivation, on oral expression, as well as the ways in which oratory techniques can be a great tool for foreign language teachers in the process of motivating their audience (the learners).

Keywords: rhetorical elements, oratory techniques, oral production, modern Greek as a foreign language